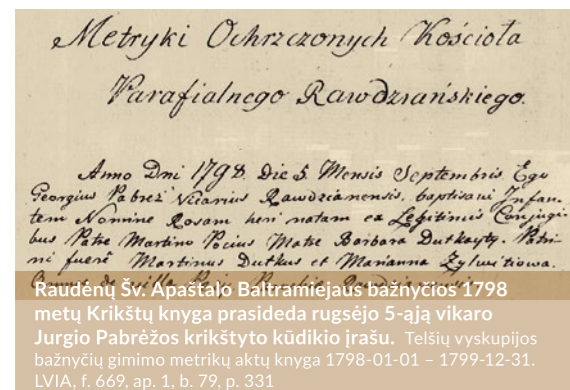

BAŽNYČIŲ METRIKAI BYLOJA...

Jolanta Klietkutė

Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849) – Lietuvos švietėjas, Kretingos rajono Garbės pilietis, kunigas, garsus pamokslininkas, nuodėmklausys, dvasios tėvas, Trečiojo ordino pranciškonas, vienas iškiliausių XIX a. švietėjų, mokytojas, dvasinių knygų autorius, liaudies gydytojas, lietuvių botanikos tėvas, poetas, menininkas, žemaičių bendrinės kalbos kūrėjas, mokyklos rašomajai bendrinei žemaičių kalbai ugdyti pradininkas, pirmojo lietuviško (žemaitiško) geografijos vadovėlio ir geografijos terminų autorius, švento gyvenimo žmogus, palikęs neišdildomą įspaudą daugelio kartų Žemaitijos gyventojų širdyse bei Lietuvos botanikos ir geografijos mokslo istorijoje. Lietuvos Respublikos

Seimas 2021-uosius paskelbė Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos metais. Buvo parengtas ir išleistas pamokslų rinkinys, vyko renginiai, konferencijos, edukacijos, rašė

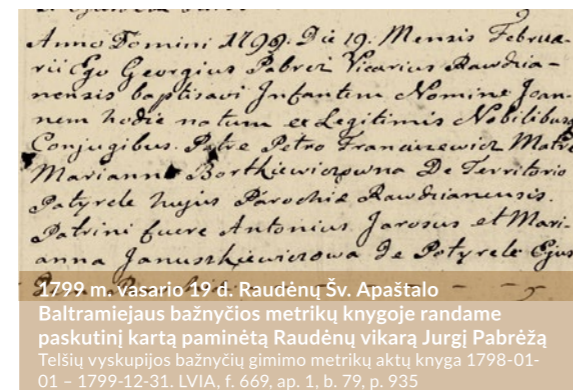
spauda, televizija kūrė laidas – J. Pabrėža prisimintas ir naujai atrastas... Tačiau sovietams sunaikinus Kretin-

gos pranciškonų archyvą, neišliko oficialių dokumentų, galinčių patvirtinti J. Pabrėžos biografijos faktus.

Kunigo J. Pabrėžos paskyrimų į parapijas dokumentų taip pat nepavyko aptikti. Įvairiose publikacijose remtasi tik biografų Petro Ruškio ir Viktoro Gidžiūno pateikta informacija. Datas pavyko patikslinti tyrinėjant parapijų metrikų

knygas.

Pirmąjį jauno kunigo J. Pabrėžos įrašą randame Šiluvos Švč. Mergelės Marijos Gimimo bazilikos krikštų knygoje 1796 m. balandžio 23 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Šiluvos vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Morta, gimusių vakar, neteisėtos moterystės, iš Grigaičių. Krikšto tėvai Motiejus Gearavičius ir Ieva Kuraitienė, visi iš Šiluvos parapijos“¹. Kadangi abu tėvai nežinomi, gali būti, kad krikštijo pamestinukė. Taigi, kunigo J. Pabrėžos tarnystė prasidėjo nuo rūpes-

čio apleistu mažutėliu...

Iš metrikų knygų matome, kad Šiluvoje tuo laiko-

tarpiu tarnavo nemažai kunigų: administratorius, keli vikarai, altaristas²... 1798 m. liepos 7 d. J. Pabrėža įrašo paskutinį pakrikštytą kūdikį Šiluvoje: „Aš, Jurgis Pabrėža, Šiluvos vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Ona, gimusių šiandien. Tėvas Juozapas Kazlauskas, motina Rozalija Kazlauskienė iš Kadilų (?), gimusi Šiluvos parapijoje. Krikšto tėvai: Antanas Komanauskas iš Švelnių kaimo ir Magdalena Jurgienė iš Ropkiepių (?). Visi šios parapijos“³. Taigi, Šiluvos parapijoje J. Pabrėža tarnavo dvejus metus ir apie du mėnesius – nuo 1796 m. balandžio pabaigos iki 1798 m. liepos pradžios.

Raudėnų Šv. Apaštalo Baltramiejaus bažnyčios 1798 m. metrikų knygų neteko vartyti, tačiau Telšių vyskupijos bažnyčių Krikštų knygoje Raudėnų metrikų nuorašas prasideda rugsėjo 5-ąją vikaro J. Pabrėžos krikštymo kūdikių įrašais: „aš, Jurgis Pabrėža, Raudėnų vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Rožė, gimusių vakar. Tėvas Martynas Pocius, motina Barbora Dutkaitė. Krikšto tėvai: Martynas Dutkus ir Marijona Žilvitenė. Visi iš Pėžų kaimo, Raudėnų parapijos“⁴.

J. Pabrėžos biografai mini, kad į Raudėnus jis buvo paskirtas administratoriumi (dabar – klebonas), taip pat pirmasis jo pamokslas Raudėnuose skamba kaip didelę atsakomybę prisiimančio dvasininko. Galbūt

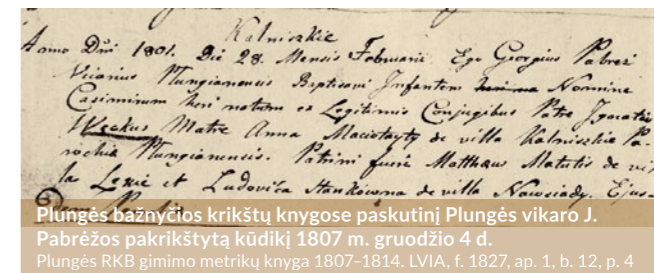
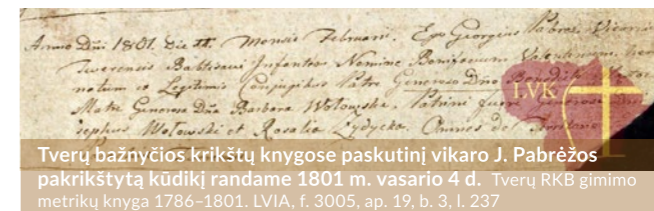
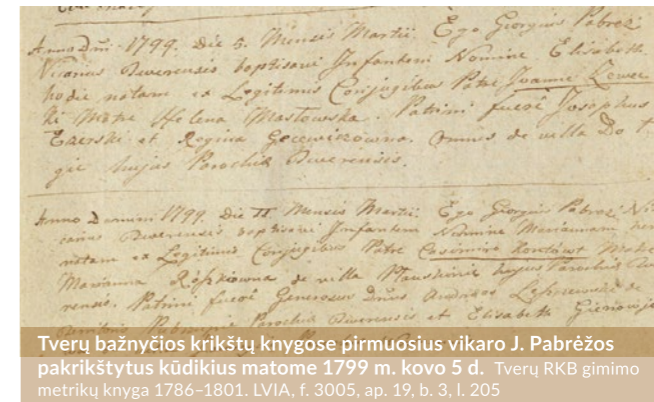
pamokslas žodžiai „man, priimant Raudėnų parapijos valdymą ir ūkininkavimą“⁵ buvo suprasti tiesiogiai kaip administratoriaus pareigos? Įdomu kodėl 1798–1799 m. metrikų knygoje visuose įrašuose jis pasirašė kaip vikaras? To laikotarpio metrikų knygoje šalia J. Pabrėžos randa-

me ir Raudėnų altaristos kun. Antano Butkevičiaus įrašus. Dar įdomiau, kad santuokų knygoje 1798 m. liepos 3 d. pasirašo Raudėnų administratorius kun. Felicijonas Butkovičius, o rugpjūčio 21 d. santuokos įrašą ir pačios metrikų knygos nuorašą pasirašo vikaras J. Pabrėža⁶. Kol nerasime dokumentų, patvirtinančių J. Pabrėžos paskyrimą Raudėnų administratoriumi, lieka atviras klausimas, kokios gi buvo jo pareigos Raudėnuose.

1799 m. vasario 19 d. Raudėnų metrikų knygoje randame paskutinį kunigo J. Pabrėžos įrašą: „aš, Jurgis Pabrėža, Raudėnų vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Jonas, gimusių šiandien. Tėvas kilmingasis Petras Prancūzevičius, motina Marijona Bortkevičiūtė iš Patyrelių, Raudėnų

parapijos. Krikšto tėvai Antanas Jarosas ir Marijona Januškevičienė iš Patyrelių. Visi šios parapijos“⁷. Toliau krikštus teikė vikaras Juozapas Barkauskas. Matome, kad Raudėnų parapijoje J. Pabrėža tarnavo labai trumpai, nuo 1798 m. rugsėjo (gali būti nuo rugpjūčio) iki 1799 m. vasario antrosios pusės – iš viso apie 7 mėnesius.

Tverų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios gimimo metrikų knygoje pirmasis vikaro J. Pabrėžos įrašas yra 1799 m. kovo 5 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Tverų vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Elžbieta, gimusių šiandien. Tėvas Jonas Zemckis, motina Elena Maslauskaitė. Krikšto tėvai Juozapas Ežerskis ir Regina Gecevičiūtė. Visi iš Dalgų kaimo Tverų parapijos“⁸, o paskutinis – 1801 m. vasario 11 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Tverų vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Bonifacas Valentinas, gimusių vakar. Tėvas kilmingasis Benediktas

³ Šiluvos RKB gimimo metrikų knyga 1795–1798. LVIA, f. 1575, ap. 1, b. 12, p. 127.

⁴ Telšių vyskupijos bažnyčių gimimo metrikų aktų knyga 1798-01-01–1799-12-31. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 79, p. 331.

⁵ Kun. Jurgio Pabrėžos pamokslas perimant administruoti Raudėnų parapiją – 1798 m. – Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771–1849). Roma, 1993, p. 229.

⁶ Telšių vyskupijos bažnyčių santuokos metrikų aktų knyga 1798-01-01–1799-12-31. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 78, p. 369 v.

⁷ Telšių vyskupijos bažnyčių gimimo metrikų aktų knyga 1798-01-01–1799-12-31. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 79, p. 935.

⁸ Tverų RKB gimimo metrikų knyga 1786–1801. LVIA, f. 3005, ap. 19, b. 3, l. 205.

Saltiniai:

¹ Šiluvos RKB gimimo metrikų knyga 1795–1798. LVIA, f. 1575, ap. 1, b. 12, p. 42.

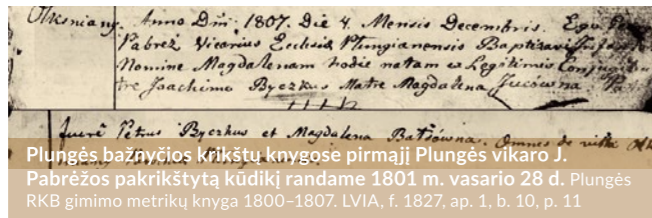
² Altaristas – [lenk. *altarzysta* < lot. *altar* – altorius] – katalikų kunigas, dėl amžiaus ar sveikatos negalintis atlikti viso pastoracinio darbo ir gyvenantis „iš altoriaus“, t. y. iš tikinčiųjų aukų už religinius patarnavimus. – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų bankas. Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/12709-altaristas>.

Mastauskas, motina kilmingoji Barbora Valauskaitė. Krikšto tėvai kilmingieji Juozapas Valauskas ir Rozalija Žydickienė. Visi iš Tverų parapijos⁹. Tveruose J. Pabrėža tarnavo nuo 1799 m. kovo pradžios iki 1801 m. vasario vidurio – beveik dvejus metus.

Plungės Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios krikštų knygoje pirmąjį vikaro J. Pabrėžos atlikto krikšto įrašą randame 1801

m. vasario 28 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Plungės vikaras, pakrikštijau kūdikį vardu Kazimieras, gimusį vakar. Tėvas Ignotas Venckus, motina Ona Maciotaitė iš Kalniškių, Plungės parapijos. Krikšto tėvai Motiejus Matutis iš Le-

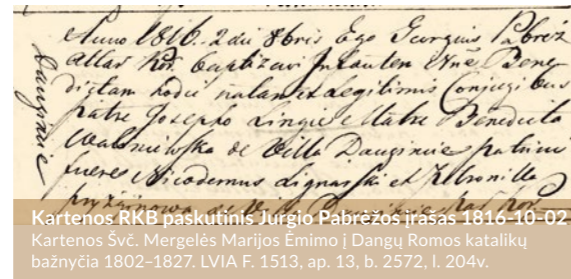

Plungės bažnyčios krikštų knygoje pirmąjį Plungės vikaro J. Pabrėžos pakrikštytą kūdikį randame 1801 m. vasario 28 d. Plungės RKB gimimo metrikų knyga 1800–1807. LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 10, p. 11

kad pirmasis J. Pabrėžos įrašas yra 1808 m. sausio 28 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Kartenos mansionarijus¹³, pakrikštijau kūdikį vardu Juozapas, gimusį šiandien. Tėvas Tadas Budrys, motina Veronika Bilekaitė. Krikšto tėvai

Mykolas Jucys ir Elena Bilekienė. Visi iš Martynaičių, Kartenos parapijos¹⁴. Įdomu, kad šiame įrašė J. Pabrėža minimas kaip mansionarijus, o tolimesniame (29 d.¹⁵) – kaip

vikaras. Vėliau kunigas J. Pabrėža pasirašo kaip mansionarijus, nors kartais vienas šalia kito pasitaiko įrašai ir „mansionarijus“ bei „vikaras“¹⁶. Šalia J. Pabrėžos 1808 m. Kartenos parapijoje krikštus teikė administra-

Kartenos RKB paskutinis Jurgio Pabrėžos įrašas 1816-10-02 Kartenos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia 1802-1827. LVIA F. 1513, ap. 13, b. 2572, l. 204v.

Kartenos RKB pirmieji Jurgio Pabrėžos įrašai 1808-01-28 Kartenos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į Dangų Romos katalikų bažnyčia 1802-1827. LVIA F. 1513, ap. 13, b. 2572, l. 91v.

torius ir altarištas Mykolas Bogorikas Skapcevičius, vikaras Antanas Skalskis, altarištas Juozapas Radavičius, mansionarijus Antanas Kaminskas.

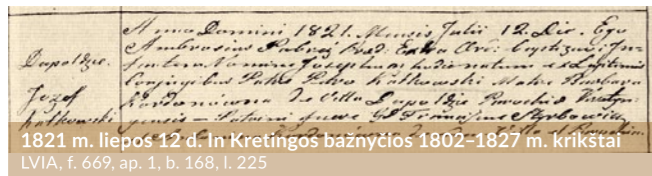
1814 m. kovo 5 d. įrašė J. Pabrėža paskutinį kartą minimas kaip mansionarijus¹⁷. Toliau apie 2 mėnesius jo teiktų krikštų įrašų nėra. Parapijoje tuomet sakramentus teikė kunigai:

vikaras A. Skalskis, altarištas Jurgis Galkauskas, kuratas Apolinaras Teišerskis. 1814 m. balandžio 23 d. krikštų knygoje J. Pabrėža įrašomas kaip altarištas¹⁸. Žinome, kad 1814 m. vasario 26 d. Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis davė oficialų sutikimą įsteigti altariją Kartenoje¹⁹. Tikriausiai altarijos steigimo reikalais užimtas kunigas J. Pabrėža tuo metu visas kitas pareigas buvo atidėjęs.

1814 m. kovo 5 d. įrašė J. Pabrėža paskutinį kartą

minimas kaip mansionarijus¹⁷. Toliau apie 2 mėnesius jo teiktų krikštų įrašų nėra. Parapijoje tuomet sakramentus teikė kunigai: vikaras A. Skalskis, altarištas Jurgis Galkauskas, kuratas Apolinaras Teišerskis. 1814 m. balandžio 23 d. krikštų knygoje J. Pabrėža įrašomas kaip altarištas¹⁸. Žinome, kad 1814 m. vasario 26 d. Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis davė oficialų sutikimą įsteigti altariją Kartenoje¹⁹. Tikriausiai altarijos steigimo reikalais užimtas kunigas J. Pabrėža tuo metu visas kitas pareigas buvo atidėjęs.

1814 m. kovo 5 d. įrašė J. Pabrėža paskutinį kartą minimas kaip mansionarijus¹⁷. Toliau apie 2 mėnesius jo teiktų krikštų įrašų nėra. Parapijoje tuomet sakramentus teikė kunigai: vikaras A. Skalskis, altarištas Jurgis Galkauskas, kuratas Apolinaras Teišerskis. 1814 m. balandžio 23 d. krikštų knygoje J. Pabrėža įrašomas kaip altarištas¹⁸. Žinome, kad 1814 m. vasario 26 d. Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis davė oficialų sutikimą įsteigti altariją Kartenoje¹⁹. Tikriausiai altarijos steigimo reikalais užimtas kunigas J. Pabrėža tuo metu visas kitas pareigas buvo atidėjęs.

1821 m. liepos 12 d. In Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 225

⁹ Tverų RKB gimimo metrikų knyga 1786-1801. LVIA, f. 3005, ap. 19, b. 3, l. 237.

¹⁰ Plungės RKB gimimo metrikų knyga 1800-1807. LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 10, p. 11.

¹¹ Plungės RKB gimimo metrikų knyga 1807-1814. LVIA, f. 1827, ap. 1, b. 12, p. 4.

¹² Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771-1849). Roma, 1993, p. 30-31.

¹³ Mansionaras, kitaip mansionarijus (lenk. *mansionarz*, lot. *mansionarius* < *mansio* – buveinė < *maneo* – būti, laukti), yra ist. parapijoje nuolat gyvenantis arba reikiama laiku čia atvykstantis kunigas, klebono pagalbininkas, gaunantis išlaikymą iš jam ar kitam kunigui pavestos vadinamosios *mansionarijos* (lenk. *mansionarja*, lot. *mansionaria*) – tarnybos už jos statute numatytų pareigų atlikimą (pvz., kasdienį Švč. Mergelės Marijos valandų giedojimą ar kt. pamaldų laikymą). Šiais laikais tokia pareigybė neegzistuoja, o jos pavadinimas figūruoja Lietuvos katalikų bažnytiniuose dokumentuose iki Antrojo pasaulinio karo. – Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų bankas. Prieiga internete: <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/12696-2017-05-25-12-13-19>.

¹⁴ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 92 v.

¹⁵ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 92 v.

¹⁶ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 93 v.

¹⁷ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 168.

¹⁸ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 169 v.

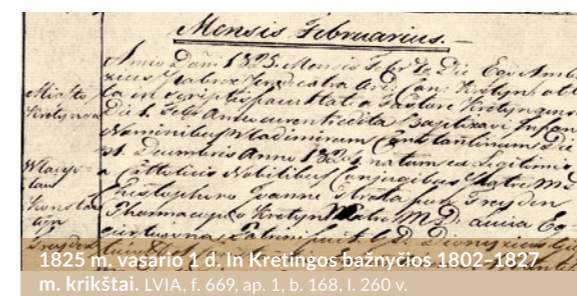
¹⁹ Vaižgantas. IV. Medžiaga kunigo A. Pabrėžos biografijai. – Žinyčia, 1900, nr. 2, p. 65.

Tų pačių metų lapkričio mėnesį J. Pabrėža pasirašė šv. Jokūbo altarijos fundacijos aktą. Kadangi ūkis ir altarija yra nemažas turtas, 1814 m. gruodžio 10 d.²⁰ J. Pabrėža surašo savo pirmąjį testamentą, kuriame nurodo,

1821 m. rugpjūčio 10 d. In Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 225

kam ir kiek yra skolingas, iš savo turto išskiria šimtą muštinių Kartenos trečios altarijos lėšoms²¹. Turėdamas tiek daug veiklos J. Pabrėža vis dėlto rado laiko ir 1814 m. lenkų kalba parašė pirmąjį savo medicinos vei-

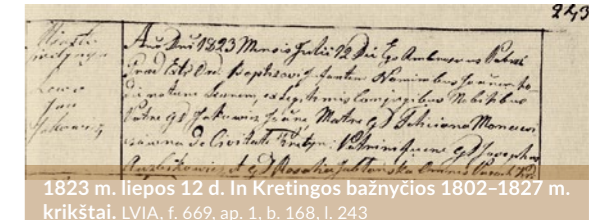
1825 m. vasario 1 d. In Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 260 v.

kalą „Skutki Lekarskie Niektórych Roślin i Sposób...“²², pamokslavo ne tik Kartenoje, bet ir Plungėje, Palangoje, Jokūbave.

Paskutinis J. Pabrėžos įrašas Kartenos krikštų knygoje yra 1816 m. spalio 2 d.: „aš, Jurgis Pabrėža, Kartenos altarištas, pakrikštijau kūdikį vardu Benediktas, gimusį šiandien. Tėvas Juozapas Lingys, motina Benedikta Valsmikaitė (?) iš Dauginčių kaimo. Krikšto tėvai Nikodemus Lignarskis ir Petronėlė Pryzynienė iš Dauginčių, šios parapijos“²³. Kartenoje J. Pabrėža darbavosi nuo 1808 m. sausio iki 1816 m. spalio, t. y. devynerius metus.

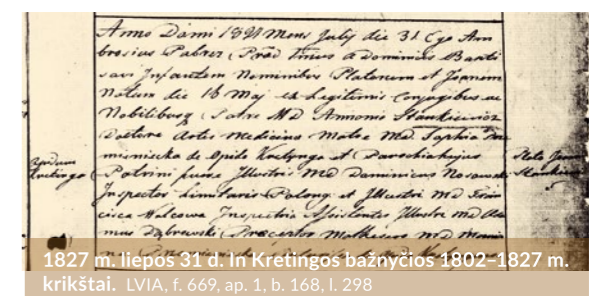
1816 m. gruodžio 8 d. J. Pabrėža įstojo į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Broliai pranciškonai sakramentams teikti buvo paskyrę 2-3 kunigus, tad pagal išlikusias metrikų knygas sunku nuspėti, kada tiksliai J. Pabrėža apsigyveno Kretingoje. Peržvelgus 1816-1827 m. krikštų knygas randame tik šešis krikštus, kuriuos suteikė tėvas Ambraziejus Pabrėža (pasirašė ne pasaulietiniu Jurgio, o vienuoliniu Ambraziejaus vardu): 1821 m. liepos 12 d.²⁴, rugpjūčio 10 d.²⁵, 1823 m. liepos 12 d.²⁶,

liepos 29 d.²⁷, 1825 m. vasario 1 d.²⁸, 1827 m. liepos 31 d.²⁹. Pirmajame įrašė jis minimas kaip „*Praedicator extra Ordinem*“ (pamokslininkas už ordino ribų), vėlesniame – tiesiog „*Ordinis Minorum*“ (Mažesniųjų brolių

1823 m. liepos 12 d. In Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 243

ordino pranciškonas), tolesniuose vėl „*Praedicator extra Ordinem*“, o paskutiniame – „*Praedicator terciarius*“ (pamokslininkas tretininkas). Dabar sunku pasakyti, kodėl ordino pamokslininkas J. Pabrėža keletą kartų teikė

1827 m. liepos 31 d. In Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 298

Krikšto sakramentus. Gal tėvai ar krikstatėviai buvo jo artimos aplinkos žmonės, o gal kūdikiai buvo netoli mirties? Paskutinis įrašas išskirtinis ir yra labai įdomus tuo, kad kunigas J. Pabrėža pakrikštijo savo kolegos – Kretingos dvaro gydytojo – sūnų: „1827 m. liepos 31 d., aš Ambraziejus Pabrėža, pamokslininkas tretininkas, pakrikštijau Platono Jono varda kūdikį, gimusį gegužės 16 d. Tėvas kilmingas Armonas Stankevičius, medicinos menų daktaras, motina kilmingoji Sofija Pšemieckaitė iš Kretingos dvaro ir šios parapijos. Krikšto tėvai: kilmingasis Dominykas Noravskis, Palangos ribų inspektorius (*Inspector Limitibus Palong.*) ir kilmingoji Pranciška Valcienė, inspektorė. Asistentai: kilmingasis Adomas Dambrauskas, matematikos mokytojas (*Praeceptor Matheseos*), Marija Pšemieckia (*centurissa*) iš Kretingos dvaro“³⁰.

Taigi, nors J. Pabrėžos paskyrimų tarnauti į parapijas originalių dokumentų neradome, tačiau, remdamiesi bažnyčių metrikų knygomis, sudėliojome taškus J. Pabrėžos biografijoje – patikslinome jo tarnavimo tam tikrose parapijose laiko ribas. ■

²⁰ Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771-1849). Roma, 1993, p. 39.

²¹ Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771-1849). Roma, 1993, p. 249.

²² Gidžiūnas, Viktoras. Jurgis Ambraziejus Pabrėža (1771-1849). Roma, 1993, p. 42.

²³ Kartenos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 199, l. 204 v.

²⁴ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 225.

²⁵ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 225.

²⁶ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 243.

²⁷ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 243.

²⁸ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 260 v.

²⁹ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, l. 298.

³⁰ Kretingos bažnyčios 1802-1827 m. krikštai. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 168, p. 298.